

زندگینامه استاد فرهیخته دکتر «مهدی بصیری» اکولوژیست اندیشمند و بنیانگذار دانشکده منابع طبیعی در استان اصفهان

زهرا جابرالانصار*

* دکتری علوم مرتع، کارشناس پژوهش، بخش تحقیقات منابع طبیعی، مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی اصفهان

استاد ارجمند جناب آقای دکتر مهدی بصیری، در ۲۱ آبان ۱۳۲۲ شمسی، در شهر تاریخی اصفهان و در یک خانواده مذهبی پا به عرصه وجود نهادند. در سال دوم دبیرستان، به مدت ۵ سال ترک تحصیل کردند و در این مدت در مزرعه پدری خود مشغول به کار شدند و همزمان اوقات فراغت خود را به یادگیری زبان انگلیسی، ادبیات فارسی و عربی اختصاص دادند. با بازگشت مجدد به دبیرستان و اخذ مدرک دیپلم، در سال ۱۳۴۶ در رشته کشاورزی گرایش باغبانی دانشگاه تهران پذیرفته شدند. بعد از اخذ مدرک لیسانس در سال ۱۳۵۰ به خدمت سربازی رفتند و در پست افسر سیاه ترویج در اصفهان انجام وظیفه نمودند. در سال ۱۳۵۲ با هزینه شخصی به آمریکا رفتند و پس از دو سال موفق به کسب بورسیه تحصیلی از انستیتو باغبانی دانشگاه اصفهان شدند و در مقطع فوق لیسانس رشته درختکاری دانشگاه کالیفرنیا ادامه تحصیل دادند. در همین حین متوجه شدند که مسائل و چالش‌های اکولوژیک

دبیر همایش ناگفته‌های سدسازی، برگزار شده توسط جمعیت پیام سبز (۱۳۸۹)

و محیط زیست در ایران بسیار جدی است، به همین دلیل تصمیم گرفتند، تحصیل خود را در مقطع دکتری اکولوژی مرتع در دانشگاه ایالتی کلرادو ادامه دهند. عنوان پایان نامه دکتری ایشان «مقاومت به خشکی چهار گونه علفه‌ای مرتعی شامل دو گونه لگومینوز و دو گونه گرامینه و بررسی مکانیسم‌های مقاومت به خشکی در این گونه‌ها» بود. با وجود اینکه، به عنوان دانشجوی برتر انتخاب شدند، در جشن فارغ‌التحصیلی شرکت نکردند و ۱۲ روز بعد از دفاع از پایان نامه، در اردیبهشت ۱۳۵۷ به ایران بازگشتند و در دانشگاه تازه تأسیس صنعتی اصفهان، استخدام و در اواخر سال ۱۳۵۸ در دانشکده کشاورزی مشغول به کار شدند. سال ۱۳۵۹ انقلاب فرهنگی اتفاق افتاد. با تأسیس جهاد دانشگاهی، مسئولیت دانشکده کشاورزی به عهده ایشان گذاشته شد.

تلاش ایشان برای جذب نیروهای متخصص و فارغ‌التحصیل دانشگاه‌های معتبر دنیا منجر به استخدام تعداد قابل توجهی از فارغ‌التحصیلان دانشگاه‌های معتبر آمریکا و استرالیا و انتقال تعدادی از متخصصین دانشگاه شیراز به دانشگاه صنعتی و در نتیجه رشد و شکوفایی علمی در دانشکده کشاورزی شد. در این فاصله، انسیتو باغبانی دانشگاه اصفهان با دانشکده کشاورزی ادغام شد و اساتید آنجا به دانشگاه صنعتی منتقل شدند، این امر موجب تقویت بنیه علمی دانشکده شد. با تلاش بی‌وقفه و پیگیری‌های استاد، مزرعه، گلخانه و آزمایشگاه برای دانشکده کشاورزی راه‌اندازی شد. گفتنی است، در آن سال‌ها اساتید رشته‌های مختلف مهندسی در دانشگاه صنعتی از اهمیت رشته کشاورزی مطلع نبودند و علاقه چندانی به توسعه این دانشکده نداشتند. ایشان با تلاش فراوان موجب تغییر این دیدگاه شدند و بر اهمیت توسعه دانشکده کشاورزی در دانشگاه پافشاری نمودند. یکی از اهداف مهم ایشان این بود که دانشجو پس از فارغ‌التحصیلی بتواند از علم خود به صورت کاربردی در محیط بهره‌برداری نماید، خوشبختانه این دیدگاه به مرور در دانشکده کشاورزی رشد پیدا کرد. در همین رابطه، با تلاش و پیگیری موفق شدند، مزرعه لورک را از بنیاد مستضعفان اجاره کنند، این مزرعه چند سال بعد توسط دانشگاه خریداری شد. از آن زمان تاکنون بسیاری از دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی، ملزم به انجام فعالیت‌های کاربردی و آموزشی در گلخانه، آزمایشگاه و مزرعه‌های آموزشی تحقیقی دانشکده شدند. همچنین، ۱۱ هکتار از زمین‌های مرغوب نزدیک به شهرستان فلاورجان، که متعلق به دارایی‌های شخصی ایشان بود، فقط برای امور آموزشی و پژوهشی به دانشگاه صنعتی اصفهان اهدا شد. استاد با فعالیت در گروه زراعت دانشکده کشاورزی، درس «زراعت گیاهان علفه‌ای»، «مرتعداری»، «اکولوژی عمومی» و «اکولوژی گیاهان زراعی» را ارائه نمودند.

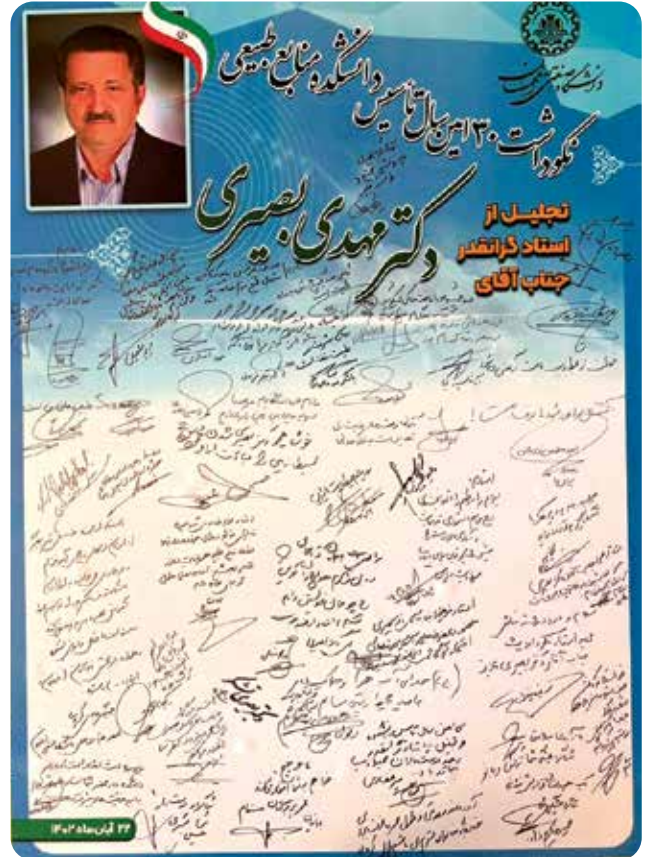
همزمان با فعالیت در زمینه مدیریت و تدریس، ایشان در سال ۱۳۵۹ طرح تحقیقاتی «بررسی مراتع فریدن و فریدونشهر» را تهیه کردند و در سازمان برنامه و بودجه به تصویب رساندند. همزمان با اجرای طرح، در پاییز سال ۱۳۵۹ جنگ ایران و عراق آغاز شد. ایشان

در طول ۸ سال جنگ تحمیلی با وجود دشواری فراوان و کمبود امکانات، اجرای طرح را متوقف نکردند و توانستند با همکاری آقایان دکتر خواجه‌الدین، دکتر وهابی و دکتر جلالیان، تعداد ۱۳۰ قرق را در مراتع غرب استان تأسیس نمایند. این طرح با همکاری اداره کل منابع طبیعی و با مشاوره و گفت‌وگوهای فراوان با هدف پذیرش مردم محلی انجام شد، چراکه به دلیل چرای شدید و بسیار زودرس در این مراتع، اجازه به ظهور گیاهان داده نمی‌شد. بنابراین، با استقرار این قرق‌ها پوشش گیاهی مراتع حفظ و شناسایی شد. با استفاده از بودجه این طرح، هر بار یومی در دانشکده کشاورزی تأسیس و نمونه‌های گیاهی به آنجا منتقل و شناسایی شد. گفتنی است که هر بار یومی یاد شده پس از تأسیس دانشکده منابع طبیعی به آن مکان منتقل شد. چندین پایان‌نامه در رابطه با قرق‌ها و وضعیت پوشش گیاهی مراتع تعریف شد و نتایج بسیار خوبی از آنها به دست آمد. به عنوان مثال، نتایج یکی از پایان‌نامه‌ها نشان داد، کدامیک از تیپ‌های گیاهی مراتع در مناطق مختلف با قرق، احیا می‌شوند و کدامیک نیاز به احیا به روش بذرکاری دارند. در سومین سال اجرای طرح، جهاد سازندگی در اقدامی غیرکارشناسی و با توهم اینکه اگر مراتع شخم زده و گندم کاشته شود، خودکفایی گندم به دست می‌آید، اجرای طرح سنابل و به دنبال آن سنابل ۲ و سنابل ۳ را پیشنهاد و تصویب نمود که با اعتراض شدید متخصصان اکولوژی کشور، به ویژه استاد مواجه شد. در این طرح به کشاورزان تراکتور، بذر و کود می‌دادند تا گندم بکارند، در نتیجه، به سرعت به میزان تخریب زمین افزوده شد. اعتراض اساتید و متخصصان به جایی نرسید. تقسیم امور بخش کشاورزی در دولت بین جهاد سازندگی و وزارت کشاورزی به گونه‌ای انجام شد که امور دام و مراتع به جهاد سازندگی و بقیه موارد به وزارت کشاورزی سپرده شد. پس از مدتی، با پیشنهاد آقای دکتر حسین ارزانی، جلسات تخصصی برای مجریان طرح سنابل برگزار شد و استاد با سخنرانی در جمع کارکنان این طرح از کل کشور و مطرح کردن بحث‌های علمی و نمایش فیلم از فرسایش خاک در استرالیا، آنان را متوجه پیامدهای ناشی از شخم اراضی شیب‌دار و مراتع نمودند و بر انجام اقداماتی در زمینه به‌زراعی گندم در زمین‌های آبی تأکید کردند.

در سال ۱۳۷۲ با توجه به لزوم آگاهی دانشجویان از اهمیت حفاظت از منابع طبیعی و روند افزایشی تخریب اکوسیستم‌های طبیعی در کشور، آقای دکتر بصیری با همکاری اساتید درس مرتبط با منابع طبیعی و محیط زیست در دانشکده کشاورزی، تأسیس دانشکده منابع طبیعی را در دانشگاه صنعتی اصفهان پیشنهاد نمودند ولی با مخالفت شورای دانشگاه مواجه شدند. استاد با پیگیری و صحبت‌های فراوان توانستند رئیس دانشگاه را متقاعد نمایند، به این ترتیب، مجوز تأسیس دانشکده منابع طبیعی از وزارتخانه گرفته شد. ایشان در دانشکده منابع طبیعی، درس «اکولوژی عمومی»، «اکولوژی مرتع»، «زراعت نباتات علفه‌ای»، «آنالیز و ارزیابی مرتع»، «تجزیه و تحلیل اکوسیستم‌های مرتعی» و «نظریه‌های جدید در مرتعداری» را ارائه نمودند و راهنمایی پایان‌نامه‌های فوق‌لیسانس و رساله‌های دکتری بسیاری از دانشجویان را بر عهده گرفتند.

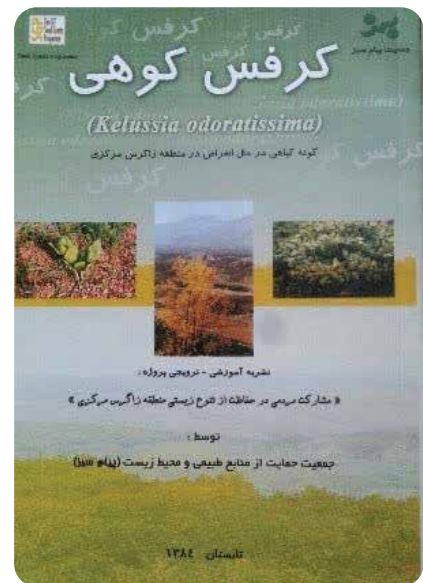
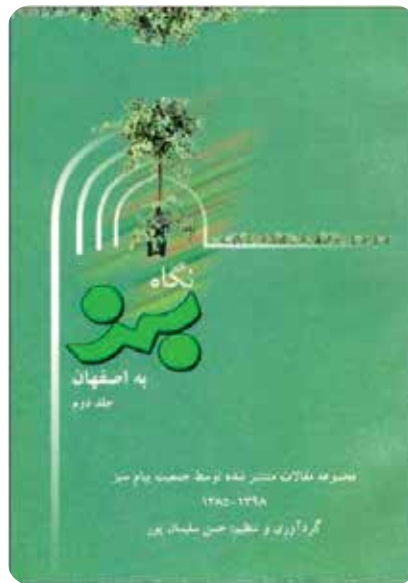
را در سال‌های بعد پیشبینی نمودند که متأسفانه در سال ۱۳۷۹ به واقعیت پیوست. از آن پس، با شدتگرفتن بارگذاری بر زاینده‌رود، توسعه صنعتی اصفهان، ارائه مجوز پمپاژ آب به متقاضیان، تصویب قانون استقلال شرکت‌های آب استانی، خشکی زاینده‌رود در سال‌های

بهبلاظ درک مسائل رودخانه زاینده‌رود و اطلاع از روند روبهرشد مجوز پمپاژ آب رودخانه توسط وزارت نیرو و سازمان آب منطقه‌ای اصفهان، آقای دکتر بصیری در سال ۱۳۷۲ در کلاسهای درس دانشکده و سخنرانیهای خود در محافل علمی و عمومی، خشکی زاینده‌رود

ریاست جمعیت حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست پیام سبز

تجلیل از دکتر بصیری در مراسم سی‌امین سالگرد تأسیس دانشکده منابع طبیعی (۱۴۰۲)

برخی از انتشارات جمعیت پیام سبز (شامل سخنرانی‌ها، مقالات، مصاحبه‌های اعضای جمعیت پیام سبز و آقای دکتر بصیری)

متممادی ادامه یافت و افزون بر کاهش سطح کشت در حوزه زاینده رود در استان اصفهان، تالاب گاوخونی نیز به تدریج به خشکی گرایید و رودخانه زاینده رود تبدیل به یک نهر آبرسانی در برخی زمان‌ها شد. در خلال این شرایط، دکتر بصیری با اطلاعرسانی تخصصی به کشاورزان منطقه شرق اصفهان و آشنایی آنها با مباحث حقایق رودخانه، خشکسالی و تأثیر مدیریت نادرست بر وضعیت رودخانه، فعالیت‌های اثربخشی را در این زمینه انجام دادند.

استاد در سال ۱۳۷۲ به پیشنهاد برخی از دانشجویان، اساتید و علاقه‌مندان محیط زیست و علاقه شخصی، تشکل «جمعیت حمایت از منابع طبیعی و محیط زیست» را با نام اختصاری «پیام سبز» بنیان نهادند. این تشکل از همان روزهای اول با هدف آموزش مباحث زیست‌محیطی به مردم، ایجاد حساسیت در برابر تخریب، آلودگی و خشکی زاینده رود، برگزاری جلسات با مسئولین استانی و نمایندگان مجلس، اقدامات مؤثری را با همکاری سایر تشکل‌های زیست‌محیطی در استان انجام داده است. برخی تشکل‌های زیست‌محیطی استان اصفهان با محوریت جمعیت پیام سبز و همت آقای دکتر بصیری تاکنون همایش‌های اصفهان و توسعه پیرامون موضوعات زاینده رود، صنعت و فضای سبز، همایش ملی اشتغال سبز، همایش ناگفته‌های سدسازی و همایش ملی تنوع زیستی منطقه زاگرس مرکزی را برگزار نموده‌اند. در تمام این همایش‌ها ایشان به‌عنوان سخنران کلیدی، نظرات مثبت و کارشناسانه خود را ارائه نمودند که سخنرانی‌ها و مقالات ایشان در مجموعه مقالات همایش‌های برگزار شده توسط جمعیت پیام سبز

به چاپ رسیده است. همسو با انجام طرح‌های حفاظتی - کاربردی، جمعیت پیام سبز با محوریت آقای دکتر بصیری در حیطه تخصصی اکولوژی مرتع و تنوع ژنتیکی، پروژه «حفاظت از چهار گونه گیاهی در معرض خطر انقراض در زاگرس مرکزی» را به مدت ۶ سال با همکاری UNDP-GEF-SGP و مشارکت جوامع محلی اجرا نمود. از جمله نتایج و دستاوردهای این پروژه میتوان به کاهش روند انقراض گونه کرفس کوهی با مشارکت جوامع محلی، انتشار کتابچه ترویجی کرفس کوهی و انجام دو عنوان پایان‌نامه دانشجویی مرتبط با تنوع ژنتیکی کرفس کوهی و فراوری کرفس کوهی در صنایع غذایی اشاره نمود.

در سال ۱۳۷۸، آقای دکتر بصیری با همکاری جمعی از اساتید دانشگاه تهران و متخصصین علم مرتع، انجمن مرتعداری ایران را با هدف ایجاد هماهنگی بین متخصصان رشته‌های علوم مرتعداری برای حفظ، بهبود و توسعه مراتع و پیاده‌کردن اصول علمی مرتعداری تشکیل دادند و در چند دوره ریاست انجمن را بر عهده گرفتند. اجرانشدن قانون جنگل‌ها و مراتع و نبود نظارت و تخصیص‌ندادن بودجه کافی به پروژه‌های حفاظت و مدیریت منابع طبیعی به‌ویژه مراتع موجب تخریب بیشتر اکوسیستم‌های مرتعی شده است. به عقیده استاد، مشکل اصلی این است که سازمان جنگل‌ها و مراتع زیر پوشش و چتر حمایتی وزارت جهاد کشاورزی است و ایشان از سالیان قبل در مجامع علمی، نشست‌های تخصصی و جلسات هم‌اندیشی به‌وفور بر تأسیس وزارتخانه جدیدی برای منابع طبیعی، یا تلفیق با سازمان محیط زیست تأکید نموده‌اند.

آقای دکتر بصیری، پس از ۳۲ سال تلاش بی‌وقفه علمی، در سال ۱۳۸۹

هیئت‌رئیس جمعیت پیام سبز و دانشجویان در همایش ناگفته‌های سدسازی، ۱۳۸۹

تشریح طرح حفاظت از چهار گونه گیاهی در منطقه زاگرس مرکزی برای مردم منطقه فریدونشهر، ۱۳۸۲

بازدید علمی دانشجویان دکتری مرتع دانشکده منابع طبیعی از مراتع سمیرم، ۱۳۹۱

بازدید دانشجویان دانشکده کشاورزی همراه با آقای دکتر بصیری از کشت و صنعت نیشکر خوزستان، ۱۳۷۳

اجرای پروژه‌های دکتری دانشجویان در منطقه فریدونشهر، سال ۱۳۸۹

با مرتبه دانشجویی به افتخار بازنشستگی نائل شدند. از آن تاریخ تا به امروز با دعوت دانشکده منابع طبیعی، بخش‌هایی از دروس مرتبط با «مباحث اکولوژیک» و «نظریه‌های نوین در مرتع‌داری» را در مقطع دکتری تدریس می‌کنند

فعالیت‌های پژوهشی

- نگارش سه مقاله ISI و بیش از ۳۵ مقاله علمی پژوهشی
- راهنمایی بیش از ۴۰ پایان‌نامه دانشجویی و رساله دکتری در زمینه اکولوژی و بهره‌برداری از مراتع
- مدیرمسئول مجلات علمی-پژوهشی و زیست‌محیطی (نشریه مرتع، نشریه بوم‌شناسی کاربردی و نشریه هاتف سبز)

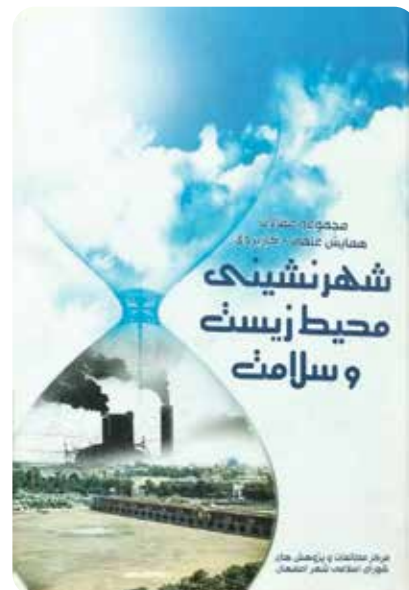
فعالیت‌های زیست‌محیطی

- مؤسس و رئیس جمعیت پیام سبز
- دبیر علمی همایش‌ها و کارگاه‌های سده‌سازی برگزار شده توسط جمعیت پیام سبز
- عضو کمیته علمی تعداد زیادی از همایش‌های برگزار شده توسط جمعیت پیام سبز و دانشگاه
- دریافت جایزه ملی محیط زیست برای جمعیت پیام سبز
- دریافت جایزه زیست‌محیطی دکتر تقی ابتکار برای جمعیت پیام سبز
- دریافت حدود ۳۰ تقدیرنامه با موضوع کشاورز نمونه کشوری و فعالیت‌های زیست‌محیطی از رئیس جمهور، وزیر کشاورزی و سازمان جهاد کشاورزی استان
- دریافت تقدیرنامه از UNDP-GEF برای جمعیت پیام سبز در رابطه با انجام طرح‌های مشارکتی و کاهش فقر در جوامع محلی ایران

فعالیت‌های اجتماعی

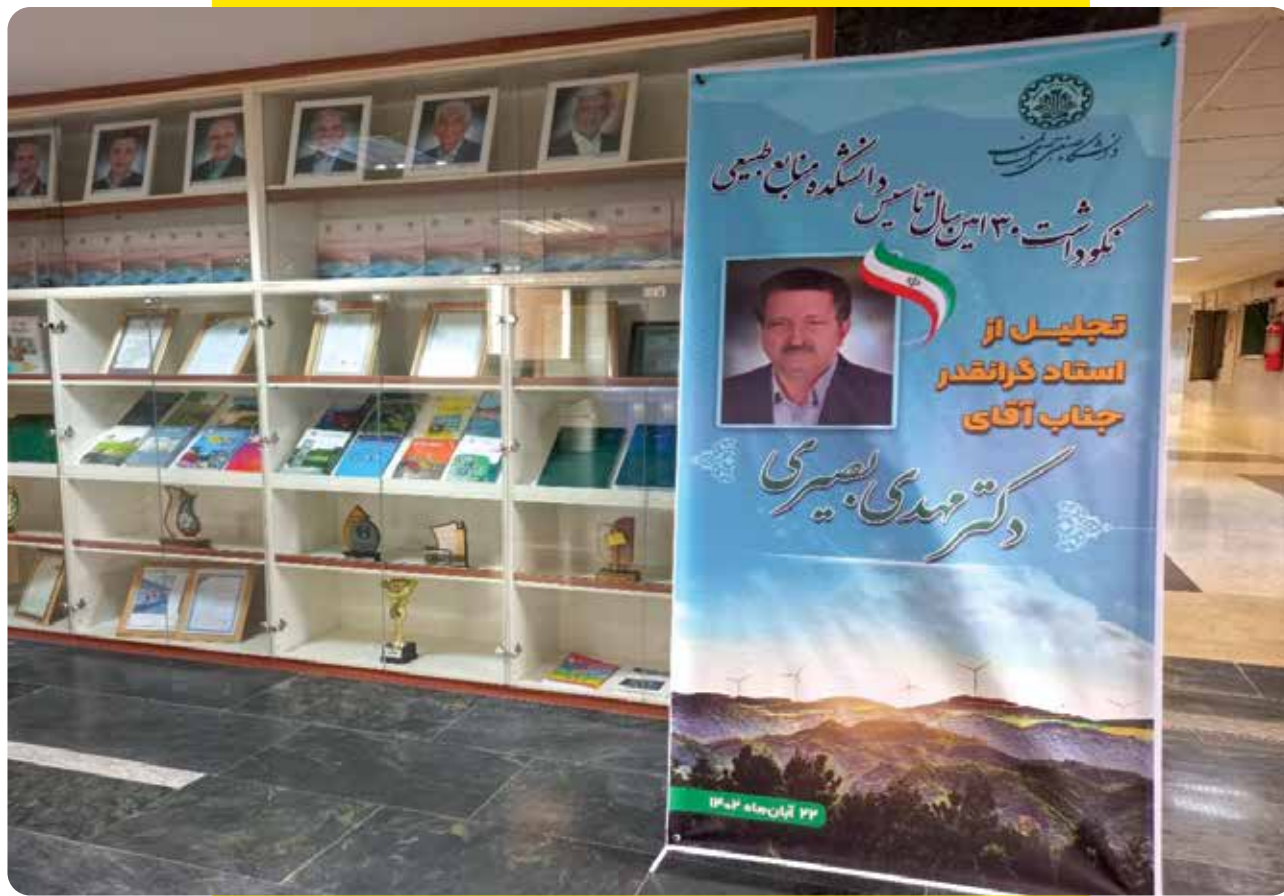
آقای دکتر بصیری تاکنون در انجام فعالیت‌های اجتماعی زیر مشارکت داشته‌اند:

- عضو هیئت‌مدیره و مدیرعامل انجمن مددکاری امام زمان (عج) ویژه ایتمام (حمایت همه‌جانبه از حدود ۵۰۰۰ نفر از ایتمام)
- عضو هیئت‌مدیره سازمان آموزشی ابابصیر ویژه حمایت از نابینایان استان اصفهان و خیریه عصای سفید از استان چهارمحال و بختیاری
- عضو هیئت‌مؤسس و هیئت‌مدیره خیریه حضرت زینب (س) برای حمایت از مددجویان ذهنی و کودکان مبتلا به اوتیسم
- عضو هیئت‌مؤسس، مدیرعامل و عضو هیئت‌مدیره بنیاد فرهنگی امام محمد باقر (ع)
- برگزاری نشست‌های فراوان برای مذاکره با مسئولین کشوری، استانی، نمایندگان مجلس و معتمدین محلی در خصوص خشکی رودخانه زاینده‌رود، مسائل و مشکلات محیط زیست و منابع طبیعی
- جناب آقای دکتر بصیری اندیشمندی خستگی‌ناپذیر و ژرف‌نگر، به‌عنوان یکی از دانشمندان بااخلاق، همواره در مسیر توسعه پایدار منابع طبیعی، محیط زیست و کشاورزی گام نهاده و نه تنها در بیان، که در عمل نیز از هیچ تلاشی برای بهبود وضعیت اکوسیستم‌های طبیعی این مرزوبوم فروگذار نکرده‌اند. ایشان با پرورش علمی و اخلاقی دانشجویان، کارشناسان و متخصصان کشور همواره به ما آموختند که در راه حفاظت از عرصه‌های طبیعی این کشور، علاوه بر تلاش برای ارتقای مرتبه علمی باید عاشق بود و با تفکری ژرف و همه‌جانبه و با مشارکت مردم حلقه اتصال میان دست‌انداران منابع طبیعی و محیط زیست را فراهم نمود تا در برابر نسل‌های آینده شرمسار نباشیم. برای جناب آقای دکتر بصیری، اکولوژیست عاشق و اندیشمند آرزوی سلامتی و موفقیت می‌نماییم.

جزوه تدریس مسائل مرتع و مرتع‌داری در ایران به قلم استاد در دانشکده کشاورزی

مقاله علمی آقای دکتر بصیری در همایش شهرنشینی، محیط زیست و سلامت

نکوداشت سی‌امین سال تأسیس دانشکده منابع طبیعی دانشگاه صنعتی اصفهان با حضور آقای دکتر بصیری، ۱۴۰۲